

ROZHODČÍ DOLOŽKY (NEJEN) VE SPOTŘEBITELSKÝCH SMLOUVÁCH A OCHRANA ZÁKLADNÍCH LIDSKÝCH PRÁV

TEREZA KYSELOVSKÁ

Faculty of Law, Masaryk University, the Czech Republic

Abstract in original language:

Tato práce se zabývá otázkou rozhodčích doložek, které jsou obsaženy (nejen) ve spotřebitelských smlouvách a možností přímé aplikace norem na ochranu lidských práva a základních svobod v rozhodčím řízení. Zejména možnost ochrany v souvislosti s právem na spravedlivý proces, jak je stanoven článkem 6 odstavec 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práva a základních svobod.

Key words in original language:

Rozhodčí doložky; spotřebitelské smlouvy; právo na spravedlivý proces; Evropská úmluva na ochranu základních práva a svobod.

Abstract:

This paper deals with the problem of arbitration clauses (not only) in consumer contracts and possible human rights consideration. Considerations especially from the point of view of the right to a fair trial, fair hearing. The main and in legal literature still unresolved question is if human rights guarantees should be applied to arbitration, voluntary or obligatory arbitration. In my work I will discuss among others the possible application of Article 6 Paragraph 1 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, with subsequent additional protocols, to arbitration proceedings.

Key words:

Arbitration clauses; consumer contracts; fair trial; European Convention on Human Rights.

1. ÚVOD

Předmětem tohoto příspěvku je stále aktuální téma (nejen) spotřebitelských smluv a rozhodčích doložek v rámci těchto smluv uzavřených. Předmětem zkoumání příspěvku je zejména zvážení možnosti aplikace norem chránících lidská práva a základní svobody jak vnitrostátního, tak mezinárodního původu na rozhodčí řízení. Důraz bude kladen na vztah článku 6 odstavec 1 Evropské úmluvy na ochranu lidských práva a základních svobod¹ (dále jen Evropská úmluva), tedy procesních norem jako další možný způsob ochrany spotřebitele, a rozhodčí řízení.

Možnost podřídit řešení sporů rozhodčímu řízení je jedním ze základních projevů autonomie vůle stran v oblasti procesního práva.² Rozhodčí řízení je jeden z alternativních způsobů řešení sporů. Strany při něm docházejí k řešení prostřednictvím neutrální osoby, která spor po

¹ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms as amended by Protocol No 11, Rome, 4.11.1950, publikovaná ve Sbírce zákonů pod číslem 209/1992 Sb. Dostupné z <http://www.coe.int/>.

² Rozehnalová, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. Praha: ASPI, 2008, s. 50.

provedení více či méně formální procedury rozhodne nálezem, který je uznatelný a vykonatelný státní mocí.³ Jednou z mnoha výhod rozhodčího řízení je mimo jiné rychlost řízení, omezení národního soudu v možnosti přezkumu rozhodčího nálezu⁴ (vizte například § 31 zákona o rozhodčím řízení⁵) apod.

Oprávnění k uzavření rozhodčí smlouvy můžeme hledat v jedné ze základních svobod, a to ve svobodě projevu vůle. Svobodu projevu vůle garantují jak ústavněprávní normy vnitrostátního původu (článek 2 odstavec 3 Listiny základních práv a svobod České republiky), tak normy mezinárodní, zejména pak Evropská úmluva. Autonomii vůle a svobodné individuální jednání jednotlivce tak lze chápat jako limitaci státu omezovat jeho jednání jinak než mimo výslovný zákonný zákaz nebo výslovný zákonný imperativ, ale zároveň také jako plný respekt státu k výkonu svobodné vůle, resp. respekt k těm jednáním, která nebudou vybočovat z jednání výslovně zakázaného nebo přikázaného.⁶

2. SPOTŘEBITEL A ROZHODČÍ ŘÍZENÍ

Spotřebitel je v kontrakčním procesu považován za slabší stranu. Je proto chráněn právními předpisy jak v oblasti hmotného práva, tak procesního práva. V praxi se ale často setkáváme se smlouvami, které jsou uzavírány mezi spotřebitelem jako fyzickou osobou a obchodníkem. Často se jedná o smlouvy typu spotřebitelský úvěr, finanční půjčky a jiné. Tyto smlouvy obsahují rozhodčí doložky nejčastěji ve prospěch rozhodčích soudů ad hoc nebo rozhodců, obvykle se sídlem v místě podnikání společnosti poskytující tyto úvěry. Podnikatelé využívají jisté laxnosti spotřebitelů při uzavírání smluv tohoto typu, zneužívají rozhodčí doložky, které se stávají součástí jejich obchodních podmínek, a tím se snaží omezit spotřebitele v jeho právu na přístup k soudu a zákonnému soudci. Tato praxe je zejména v České republice umožněna neexistující legislativou, která by obsahovala mechanismy pro řešení těchto sporů se spotřebiteli.

V souvislosti s ochranou spotřebitele byla na půdě Evropských společenství vydána směrnice číslo 93/13/EHS, o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách⁷. Tato směrnice bohužel nebyla do českého právního řádu implementována v pořádku. Její implementace vykazuje řadu nepřesností a chyb. Zejména je třeba poukázat na její přímý

³ Raban, P. Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí. Praha: C. H. Beck, 2004, 42.

⁴ Landlot, P. Limits on Court Review of International Arbitration Awards Assessed in light of States' Interests and in particular in light of EU Law Requirements, *Arbitration International*, 2007, vol. 23, no. 1, s. 65-66.

⁵ Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů.

⁶ Bělohávek, A. J. Rozhodčí řízení, ordre public a trestní právo. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 203 (dále citováno jako Bělohávek).

⁷ Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. Dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách. Dostupné z <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:15:02:31993L0013:CS:PDF>

rozpor s článkem 31 zákona o rozhodčím řízení a článkem 55 odstavec 2 občanského zákoníku.⁸

3. PŘÍPAD CLARO V MÓVIL

V literatuře často diskutovaný případ týkající se vztahu spotřebitelských smluv a rozhodčího řízení byl tzv. případ Claro v Móvil⁹. Tento rozsudek není přímo předmětem zkoumání tohoto příspěvku, přesto slouží jako výchozí bod dalšího uvažování. Evropský soudní dvůr v této věci rozhodl, že rozhodčí nález může být zrušen soudem členského státu, pokud bylo rozhodčí řízení založeno na rozhodčí doložce, která byla nekalým smluvním ujednáním ve smyslu této směrnice. Důvod pro zrušení rozhodčího nálezu byl dle Evropského soudního dvora rozpor s tzv. evropským veřejným pořádkem. Jeho součástí je i ochrana spotřebitele před nekalými smluvními ujednáními. Dle Evropského soudního dvora je tak rozhodčí řízení určeno zejména pro obchodníky a spotřebitelé mají vést své spory v rámci alternativních způsobů jejich řešení nebo před obecnými soudy.¹⁰

Zajímavý z hlediska tohoto příspěvku je stanovisko Generálního advokáta ve výše uvedené věci¹¹. Ten v bodě 57 a následující svého stanoviska argumentaci založil také na rozporu s veřejným pořádkem, ale nikoliv přímo na ochraně spotřebitele, ale na právu na spravedlivý proces a právo být slyšen před nestranným soudem. Tato práva vychází ze základních zásad, na kterých je Společenství založeno. Tato práva by byla narušena, pokud by národní soud nemohl namítnout neplatnost rozhodčí doložky v sekundárním vykonávacím řízení.

4. ROZHODČÍ ŘÍZENÍ A OCHRANA LIDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÍCH SVOBOD

Jak vyplývá z výše uvedeného případu Claro v Móvil, otevírá se další možnost obrany (nejen) spotřebitele. Právo na spravedlivý proces, právo být slyšen u soudu, právo na zákonného soudce patří do katalogu lidských práv a základních svobod. Pro teorii i praxi se tak otevírá velmi zajímavá otázka možnosti (přímé) aplikace těchto základních procesních práv na rozhodčí řízení.

Právní úprava spravedlivého procesu v dnešní Evropě tvoří víceúrovňový systém, jehož složky jsou ve vzájemném souladu. Každý členský stát disponuje svým vlastním katalogem lidských práv, který obsahuje i ustanovení o spravedlivém procesu. V českém právním pořádku článek 36, resp. 38 Listiny základních práv a svobod. V systému Evropských společenství byla ochrana lidských práv považována za něco, co není v jejich kompetenci a

⁸ Rozbor uvedené směrnice není předmětem tohoto příspěvku, v podrobnostech odkazují zejména na článek Nový, Z. Arbitration Clauses as Unfair Contract Term: Some Observations on the ECJ's Claro Case. In Cofola 2008. Brno: Právnická fakulta MU, 2008, od s. 76-89, 24 s, ISBN 978-80-210-4629-0 (dále citováno jako Nový).

⁹ Case C-168/05 Elisa Maria Mostaza Claro v Centro Movil Milenium SL [2006] ECR I-10421, dostupné z <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62005J0168:CS:HTML> [citováno 20.5.2009].

¹⁰ Nový, s. 76.

¹¹ Stanovisko Generálního advokáta Antonia Tizzina předneseného den 27, dubna 2006 ve věci C-168/05, dostupné z <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62005C0168:CS:HTML> [citováno 20.5.2009].

stojí mimo *acquis communautaire*. Otázka lidských práv byla přenechána Evropského soudního dvoru a mechanismům vytvořeným podle Evropské úmluvy. Převládá názor, že ekonomické vztahy a lidská práva spolu nesouvisí. Pojem základních lidských práv se dostal do závazných dokumentů „zpětně“ díky judikatuře Evropského soudního dvora, který odkázal na Evropskou úmluvu a její katalog základních práv v roce 1975 v rozhodnutí ve věci *Rutili*.¹²

V mezinárodním prostředí se otázka lidských práv dostává stále více do popředí i například v právu WTO, světových ekonomických organizací apod.¹³

Evropská úmluva obsahuje úpravu práva na spravedlivý proces v článku 6 odstavec 1:

*„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu...“*¹⁴

V mezinárodním prostředí je přímá aplikace ustanovení Evropské úmluvy a vůbec vztahu procesní garance lidských práv a svobod k rozhodčímu řízení stále otevřenou otázkou. První debaty o aplikaci norem na ochranu lidských práv v rozhodčím řízení proběhly v 80. letech 20. stol. Přímá aplikovatelnost byla odmítnuta ze dvou důvodů. A sice rozhodčí soud není soudem ve smyslu článku 6 Evropské úmluvy a arbitráž jako taková nespadá do jejího věcného rozsahu.¹⁵

Dříve se o ochraně lidských práv účastníků rozhodčího řízení neuvažovalo především proto, že se jako dostatečná ochrana jevila úprava Newyorské úmluvy, kde je možné dohledat závazek k ochraně spravedlivého procesu.

V posledních letech se ale Evropský soud pro lidská práva (dále jen ESJP) ve své rozhodovací praxi setkává s problematikou rozhodčího řízení. Tato judikatura je zajímavá pro definování rozhodčího řízení a vymezení jeho postavení ve vztahu k ostatním systémům rozhodování sporů. Tato problematika je řešena v souvislosti s otázkou, do jaké míry je možné tuto úpravu aplikovat na činnost rozhodců, do jaké míry je možné se této úpravě vzdát, případně ji smluvně modifikovat ve smyslu možnosti uzavřít rozhodčí smlouvu a sjednat další postup v řízení před rozhodci.¹⁶

¹² Šimáčková, K., Koláčková, J. Právo na spravedlivý proces v prostoru Evropských společenství. Právní fórum, Evropské právo, č. 11, 2005, s. 423.

¹³ K tomu blíže vizte McDonald, N. More Harm than Good? Human Rights Considerations in International Commercial Arbitration. *Journal of International Arbitration*, 20/6, 2003, s. 525.

¹⁴ V souvislosti s článkem 6 odstavec 1 Evropské úmluvy je diskutována otázka, zda například taxativní výčet důvodů pro zrušení rozhodčího nálezu není v rozporu s těmito procesními právy. Dle Běloháveka k rozporu nedochází, neboť se jedná o přezkum rozhodnutí učiněného na základě a v důsledku dobrovolné delegace rozhodovací pravomoci stranami sporu. Evropská úmluva poskytuje státům možnost upravit si případný soudní přezkum a jeho alternativy podle jeho vlastní a svobodné vůle. Bělohávek, s. 211.

¹⁵ Jaksic, A. Procedural Guarantees of Human Rights in Arbitration Proceedings. A still Unsettled Problem? *Journal of International Arbitration*, 24/2, 2007, s. 159.

¹⁶ Bělohávek, s. 202-203.

Vztah mezi rozhodčím řízením a článkem 6 odstavec 1 Evropské úmluvy lze posoudit z několika hledisek. Na úvod je třeba poznamenat, že ESLP ve vztahu Evropské úmluvy a rozhodčího řízení striktně rozlišuje mezi rozhodčím řízením povinným a dobrovolným. Je-li řízení vedeno na základě povinné arbitráže (tento způsob české právo nezná), je článek 6 aplikovatelný, neboť rozhodčí řízení je jen jiným způsobem soudního řízení v tomto případě¹⁷.

Je-li vedeno rozhodčí řízení na základě dobrovolného rozhodnutí stran (na základě rozhodčí smlouvy), nepodléhá toto dle judikatury ESLP článku 6 odstavec 1 a zároveň jednání rozhodčího soudu není přičitatelné státu, tedy stát není ve smyslu Evropské úmluvy odpovědný za konání takového rozhodčího soudu.

Důvody pro odmítnutí přímé aplikace článku 6 před rozhodci je možné rozdělit na tři argumenty.

První se zabývá tzv. konceptem vzdání se práv.¹⁸ V chvíli, kdy se strany rozhodnou předložit svůj spor k řešení arbitráži, vzdávají se práv zakotvených v článku 6. Tento argument je dnes ve své striktní podobě odmítán, naopak se přijímá možný přístup ve smyslu částečného vzdání se práv. Ale i tento přístup je do značné míry kontroverzní a vznáší otázky, jaký je rozsah práv, kterých se strany vzdávají? Dle Bessona lze považovat za takováto práva právo na přístup k obecnému soudu za účelem dosažení rozhodnutí v meritu sporu a právo na veřejné projednání u soudu. Dle dalších autorů¹⁹ rozhodčí smlouva nutně neobsahuje vzdání se práva na odůvodněné rozhodnutí, jednání v přiměřené lhůtě, nezávislý a nestranný soud a právo na vyjádření se k otázkám, které se před soudem objeví.

Jako další argument pro odmítnutí aplikace Evropské úmluvy před rozhodci je doslovná interpretace Evropské úmluvy, a sice že rozhodčí soud není soudem ve smyslu článku 6 odstavec 1. Tento argument podle mého názoru je příliš restriktivní a je v rozporu se smyslem uvedeného ustanovení. Nicméně dle Ústavního soudu České republiky není stálý rozhodčí soud považován za orgán veřejné moci a tedy jeho rozhodčí nálezy nemohou být rozhodnutím orgánu veřejné moci²⁰. Pravomoc rozhodců je založená smlouvou delegující vůli stran. Rozhodce dle ústavního soudu nenalézá právo, ale tvoří závazkový vztah v zastoupení stran. Jeho pravomoc tak není delegována svrchovanou mocí státu, ale pochází se soukromé vůle stran rozhodčí smlouvy.²¹ Ústavní soud se tak přiklonil k tzv. smluvní teorii.²² Ústavní soud

¹⁷ Besson, S. Arbitration and Human Rights. ASA Bulletin, No. 3, 2006, s. 398.

¹⁸ Samuel, A. Arbitration, Alternative Dispute Resolution Generally and the European Convention on Human Rights. Journal of International Arbitration, 21/5, 2004, s. 417 a násl.

¹⁹ Robinson, W., Kasolowsky, B. Will the United Kingdom's Human Rights Act Further Protect Parties to Arbitration Proceedings? Arbitration International, Vol. 18, No. 4, s. 464.

²⁰ Usnesení Ústavního soudu sp.zn. IV ÚS 174/02, publikováno ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR, Svazek 27, č. 20.

²¹ Blíže vizte například Růžička, K. K otázce právní povahy rozhodčího řízení. Bulletin advokacie, č. 5. 2003, s. 32-40.

navíc ve své rozhodovací činnosti nepřipouští přímé podání ústavní stížnosti proti rozhodčímu nálezu, neboť strany nevyčerpaly všechny procesní prostředky, které jim právo nabízí. Zde by bylo možno doporučit podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu k obecnému soudu dle zákona o rozhodčím řízení. Tím se stěžovatel dostane do soustavy obecných soudů, v případě neúspěchu a naplnění podmínek stanovených občanským soudním řádem může podat odvolání, dovolání po vyčerpání opravných prostředků bude moci podat ústavní stížnost. V případě ryze spotřebitelských smluv a podání založenému na rozhodčí doložce jako nekalého smluvního ujednání je pak rozhodující (a možná velmi obtížné) udržet důkazní břemeno ve smyslu toho, zda se jedná o spotřebitele.

Jako třetí argument se uvádí samotná struktura Evropské úmluvy.²³ Tato se vztahuje pouze na smluvní státy. Stát je garantem závazků, které převzal Evropskou úmluvou na základě jejího článku 1. Odpovědnost státu je dána, pouze pokud stát uzná určité jednání soukromoprávních subjektů za jednání jím dovolené, ačkoliv by šlo o jednání v rozporu s právem. Evropská úmluva zároveň stanoví poměrně vysoký standart smluvní volnosti, pokud se jedná o rezignaci soukromoprávních subjektů na svá práva.²⁴ Smluvní státy jsou odpovědné za aplikaci norem chránících základní lidská práva. Tím se podle mého názoru dostáváme k popření smluvní doktríny rozhodčího řízení. Smluvní státy se nemohou zbavit závazků, které pro ně vyplývají z mezinárodněprávních závazků. Smluvní státy musí zajistit, aby zajistily efektivní používání lidských práv.²⁵ Pokud rozhodčí řízení zbavuje jednotlivce jeho občanských práv, je za to tento stát odpovědný.

Lze se tak přiklonit k jurisdikční teorii rozhodčího řízení. Arbitráž probíhá v rámci určité jurisdikce státu a v rámci určitého konkrétního právního a ústavního systému. Ten umožňuje projednání a rozhodnutí sporu soukromoprávními subjekty na základě platné rozhodčí smlouvy a stanoví rámec pro arbitrabilitu sporu.²⁶

Otázka přímé aplikace článku 6 odstavec 1 Evropské úmluvy souvisí s možným horizontálním působením ústavních norem na ochranu lidských práv a základních svobod. Tyto normy mají primárně vertikální dopad, neboť existují mezi jednotlivcem a státem. Pojem horizontální působení práv je chápáno mezi soukromými subjekty, tzn. Mezi subjekty sobě rovnými. Lidsko-právní katalogy působí a jsou formulovány primárně vertikálně, chrání jednotlivce před zásahy veřejné moci, nikoliv před zásahem soukromého subjektu, zakotvují

²² K jednotlivým teoriím vizte například rozbor v Bělohávek, A. J., Pezl, T. Postavení rozhodčího řízení v systému ochrany práv a ústavního pořádku české republiky a dalších zemí. *Právní rozhledy*, 2004, č. 7, s. 257-258.

²³ Besson, s. 401.

²⁴ Bělohávek, s. 211.

²⁵ Jaksic, A. Procedural Guarantees of Human Rights in Arbitration Proceedings. A still Unsettled Problem? *Journal of International Arbitration*, 24/2, 2007, s. 161.

²⁶ Bělohávek, A. J., Pezl, T. Postavení rozhodčího řízení v systému ochrany práv a ústavního pořádku české republiky a dalších zemí. *Právní rozhledy*, 2004, č. 7, s. 259.

veřejná subjektivní práva jednotlivců.²⁷ Dle zákona o Ústavním soudu neexistuje přímý ústavní prostředek, kterým by bylo možné se domáhat ochrany svého ústavního práva proti zásahu někoho jiného než orgánu veřejné moci. Tento přístup je tradiční, přesto se lze v posledních letech setkat i možným horizontálním působením základních lidských práv. Jako typickou možností je v literatuře uváděna problematika sporů na ochranu osobnosti. Možnost jakéhosi nepřímého horizontálního působení je „prozařování“ základních práv právním řádem. Tento pojem pochází z německého *drittwirkung* a je užíván i v judikatuře českého Ústavního soudu.²⁸

5. DŮVODY PRO PŘIJETÍ APLIKACE ČLÁNKU 6 Odstavec 1 EVROPSKÉ ÚMLUVY NA ROZHODČÍ ŘÍZENÍ

V případě možné aplikace Evropské úmluvy je nutné samozřejmě brát v úvahu všechny podmínky uzavření rozhodčí smlouvy. Podle mého názoru nelze jednoznačně říci, zda přímá aplikovatelnost článku 6 odstavec 1 může rozhodčí řízení nějakým způsobem zvýhodnit či naopak poškodit. Lze také říci, že judikatura ESPL by mohla být použita jako harmonizační nástroj pro vytváření jednotných pravidel v mezinárodní obchodní arbitráži. Není důvod, proč by normy chránící lidská práva a základní svobody nemohly být aplikovány i v mezinárodních obchodněprávních vztazích. Naopak, jak bylo uvedeno výše, vývoj ukazuje posun v této oblasti. Lidskoprávní instrumenty začínají být považovány nikoliv za pouze jakési ideály, ale za něco, co má zcela reálnou funkci.²⁹

Z judikatury ESLP dále vyplývá, že rozhodčí soud lze považovat za subjekt práv ve smyslu článku 6 odstavec 1 Evropské úmluvy. Rozhodčí doložku nelze považovat za automatické vzdání se všech práv tímto článkem zakotvených a rozhodci jsou jakýmsi substitutem soudců, neboť mají zvláštní práva a povinnosti, která jsou za jiných okolností svěřena soudcům.³⁰ Jako další logický argument se nabízí, že by bylo značně neefektivní, aby smluvní státy byly povinny zajistit dodržování práv stanovených Evropskou úmluvou obecnými soudy a zároveň to stejné nepožadovaly od rozhodčích soudů. Je i v zájmu rozhodců, aby jejich rozhodčí nálezy byly uznatelné a vykonatelné, a nikoliv odmítáno jejich uznání a výkon na základě rozporu s právem na spravedlivé řízení.

6. ZÁVĚR

Z výše uvedeného můžeme učinit závěr, že vliv lidských práv a zejména Evropské úmluvy na rozhodčí řízení je nezanedbatelný. Ačkoliv ESLP se stále ve své judikatuře nevyjádřil k vztahu dobrovolné arbitráže a článku 6 odstavec 1, zdá se, že členské státy se čím dále více přímo obracejí k aplikaci uvedeného ustanovení.³¹ Článek 6 odstavec 1 je přímo aplikovatelný na tzv. povinnou arbitráž a na soudní řízení spojené s rozhodčím řízením. Jak vyplývá i

²⁷ Klíma, K. (ed.). *Interpretace práva ústavními soudy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 15-16.

²⁸ *Ibid.*, s. 21.

²⁹ Emberland, M. *The Usefulness of Applying Human Rights Arguments in International Commercial Arbitration*. *Journal of International Arbitration*, 2003, 20/4, s. 361.

³⁰ Besson, s. 402.

³¹ Besson, s. 406.

z rozhodovací činnosti ESPL, jeho potenciál v rámci rozhodčího řízení je nezanedbatelný. Dále je možné dovodit, že je aplikovatelný také na rozhodčí řízení tzv. dobrovolné.

Míra uplatnitelnosti koncepce horizontálního působení základních lidských práv závisí na vymezení a nastavení hranic mezi právem ústavním a podústavním. Ale zejména na tom, do jaké míry bude v této otázce Ústavní soud aktivní nebo naopak zdrženlivý.

Literature:

- Bělohávek, A. J. Rozhodčí řízení, ordre public a trestní právo. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2008, 2408 s.
- Bělohávek, A. J., Pezl, T. Postavení rozhodčího řízení v systému ochrany práv a ústavního pořádku české republiky a dalších zemí. Právní rozhledy, 2004, č. 7, s. 256-261.
- Besson, S. Arbitration and Human Rights. ASA Bulletin, No. 3, 2006, s. 395-416.
- Emberland, M. The Usefulness of Applying Human Rights Arguments in International Commercial Arbitration. Journal of International Arbitration, 2003, 20/4. Kluwer Law International.
- Jaksic, A. Procedural Guarantees of Human Rights in Arbitration Proceedings. A still Unsettled Problem? Journal of International Arbitration, 24/2, 2007, pp. 159-172. Kluwer Law International.
- Klíma, K. (ed.). Interpretace práva ústavními soudy. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 126, ISBN 80-86898-82-2.
- Landlot, P. Limits on Court Review of International Arbitration Awards Assessed in light of States' Interests and in particular in light of EU Law Requirements, Arbitration International, 2007, vol. 23, no. 1, s. 65-66.
- McDonald, N. More Harm than Good? Human Rights Considerations in International Commercial Arbitration. Journal of International Arbitration, 20/6, 2003, s. 523-538. Kluwer Law International.
- Nový, Z. Arbitration Clauses as Unfair Contract Term: Some Observations on the ECJ's Claro Case. In Cofola 2008. Brno: Právnická fakulta MU, 2008, od s. 76-89, 24 s., ISBN 978-80-210-4629-0.
- Pecha, R. K právní povaze rozhodčích nálezů, Bulletin advokacie, č. 5, 2003, s. 41-45.
- Raban, P. Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí. Praha: C. H. Beck, 2004, 765 s, ISBN 80-7179-873-8.

- Robinson, W., Kasolowsky, B. Will the United Kingdom's Human Rights Act Further Protect Parties to Arbitration Proceedings? *Arbitration International*, Vol. 18, No. 4, 2002. Kluwer Law International.
- Rozehnalová, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. Praha: ASPI, 2008, s. 386, ISBN 978-80-7357-324-9.
- Růžička, K. K otázce právní povahy rozhodčího řízení. *Bulletin advokacie*, č. 5. 2003, s. 32-40.
- Samuel, A. Arbitration, Alternative Dispute Resolution Generally and the European Convention on Human Rights. *Journal of International Arbitration*, 21/5, 2004, pp. 413-438.
- Šimáčková, K., Koláčková, J. Právo na spravedlivý proces v prostoru Evropských společenství. *Právní fórum, Evropské právo*, č. 11, 2005, s. 421-430.

Reviewer:

Naděžda Rozehnalová

Contact – email:

tereza.kyselovska@law.muni.cz